

# הדף היומי



עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

## מסכת בבא מציעא - דף עה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

### עיונים על הדף

#### מדוע סאה בסאה מותר מן התורה?

כמבואר בדברי המשנה ובגמ', מותר ללוות סאה בסאה כאשר יש לו. אמנם מהתורה אין איסור להלוות סאה בסאה, אך רבנן גזרו מחמת חשש ריבית כאשר יעלה ערך הסאה ונמצא המלווה מקבל יותר, אך כאשר יש לו מותר, וכן למדנו לעיל (עב, ב) שמותר באופן של "יצא השער".

צריך ללבן בשורש הסוגיא, מדוע באמת מהתורה אין איסור של סאה בסאה. מבואר בשו"ת הרא"ש (כלל קח, טו) שלפי דיני תורה ההלוואה נמדדת ב"מידה" ולא ע"פ ה"ערך", א"כ כאשר נטל סאה ופורע סאה, אין כאן ריבית היות ולא מתייחסים למה שעתה הסאה שווה יותר, העיקר שבכמות החזיר את הכמות שלוה. נפק"מ גדולה בדברי הרא"ש בנטל במקום הזול ע"מ להשיב במקום היקר, לפי"ז אין כאן ריבית מהתורה, שהרי סאה נטל וסאה השיב. ויש לעיין בסוגיא של מוליק חבילה לעיל (עב, א), והרא"ש שם בסוף דבר תשובתו חידש חידוש גדול להלכה שהלוואה נמדדת לפי מקום ששם נטל.

שיטת הרמב"ן (ה"ר) הריטב"א והנימוק"י, היות ודנו בגמ' לעיל בתחילת הפרק האם בהלוואה אזלינן בתר מעיקרא או בתר בסוף, וקיי"ל שאזילנן בתר מעיקרא א"כ בהלוואת סאה בסאה, לא התחייב להשיב יותר ואין כאן קציעה. לכן מהתורה הדבר מותר. בנתיבות שלום (עמ' קצא) הוכיח מדבריהם שלא כמבואר ברא"ש לעיל שענין הלוואה נמדד לפי "כמות" אלא הם סברו שנמדד לפי ערך, ורק מחמת שבתר מעיקרא אזלינן אין בסאה קציעה איסור ריבית מהתורה.

דעת הט"ז (קסב, א) שכל הלוואה שהיא "סאה בסאה" קרובה להפסד" אין בה חשש ריבית מהתורה, שהרי כשם שהמלווה יכול להרוויח יכול הוא להפסיד, וסאה בסאה הרי יכול הערך לרדת, א"כ אין כאן ריבית מהתורה.

#### האיסור בסאה בסאה הוא בזמן ההלוואה או הפרעון?

כפי המבואר חששו רבנן בהלוואת סאה ע"מ לפרוע סאה, שיהיה התייקרות שערים, ונמצא המלווה מקבל בעת הפרעון ערך יותר גבוה ממה שהלוה. האם האיסור הוא בזמן הפרעון לאחר שעלה השער, ואם לא עלה השער אין כאן איסור. או שאסור רבנן את עצם הלוואת סאה בסאה.

מלשון המשנה לפנינו מבואר "לא יאמר אדם לחברו הלוויני" מבואר שעצם הלוואה בצורה זו אסורה, ולא רק האיסור יהיה בעת הפרעון. והסברא כאמור היות שיש תנאי שיפרע לו סאה אחרת, נמצא שאם יהיה התייקרות שערים מתחייב פרעונו ערך גבוה, א"כ יש כאן קציעה מדרבנן בשעת ההלוואה.

בריטב"א (מד, ב ד"ה תחתים) כתב בפסיקות שאסור להלוות סאה כשישעת ההלוואה, וצ"ע לדברי רש"י. והביא בנתיבות שלום (עמ' קצב) שכוונתו לרש"י (מה, ד"ה אסור) שיש איסור ללוות שמא יוקיר ויבא לידי ריבית, מבואר שמחמת החשש שיתייקר, עצם ההלוואה אסורה. (אמנם דקדוק בלשון הרמב"ן בשבת קמח, שאין איסור בשעת ההלוואה אלא והיה אם באמת היה התייקרות בשערים יש כאן איסור מדרבנן. אך כמבואר רוב שיטות הראשונים שיש בכך איסור משעת ההלוואה.)

**נושא זה של הלוואת סאה בסאה** מצוי הוא מאוד, בין שכנים ידידים וכד', שלווים דבר מאכל או חפץ כל שהוא ע"מ להשיב חפץ אחר. כמאמר התייקרות המחירים. ג. שינוי בגודל. כאשר אדם לווה משכנו עבניה וכד', כאן יש חשש לשינוי ערך החומר ובדברים אלה מותר להשיב חומר "יצא השער" שהרי כל יום משתנה המחיר. אף אם לא יצא השער יש לדון בעגבניה שיש, הרי לא יוכל לדייק ולהשיב בדיוק כמשקל העגבניה שנטל. כאשר לווה "חבילת סוכר" דבר זה ערכו קבוע ומוגדר כ"יצא השער". כאשר לווה ביצים, שערם קבוע, האם מותר להשיב ביצה מס' 1 אם נטל ביצה מס' 2 או 3, הרי מחירם שונה בשוק, אבל מחזיר "סאה" שנטל. בכל נושאי השכנים יש ללמוד בסוגיא שלנו את בני החבורה שאינם מקפידים, וא"כ אין כאן ריבית, אלא מתנה, או נוחות בהשבה. **ועי' בספר תורת רבית** פרק שביעי שהאריך בצורת ההיתר הראויות בין השכנים.

#### ריבית בשכר הנצחה

"תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית מאי טעמא מידע ידעי דריבית אסורה ומתנה הוא דיהבו אדדי".

על דרך הדרש, ביאר במלא העומר (לפרשת פנחס), אמרו בגמ' בקידושין (לט, ב) שכר מצווה בהאי עלמא לויכא, הקב"ה ישלם את השכר האמיתי בעולם הנצחת, ואין שיעור לעומת שכר בעולם הזה.

צריך להשכיל, אם יש פועלנו בעולם הנצחה החומר נחשב בעולם הנצחה כנגד השכר, הרי ההטבה של קודשא בריך הוא לעולם הנצחה, יש בה שיעור מרובה בעשרת מונים מפועלנו כאן בעולם, והיכן נעלם איסור ריבית.

אמרו במשנה באבות (א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, כי אם ע"מ לקבל שכר, יש לחוש לאיסור ריבית, שהרי השכר עומד כעין לווה והתעד לבא. אלא שמשמו של ע"מ לקבל פרס, ואז קודשא בריך הוא יתן את השכר בתורת מתנה, וע"ז אמרו שבדרך מתנה אין איסור ריבית. ואף שאנו פועלים במקצת למען בוראנו ברוב חסדו וטובתו יתן לנו מתנה מרובה לעתיד לבא.

מעין הענין כעניין, ביאר בחתם סופר, איך אמרו בהמשך דברי הגמ' שמלוי בריבית יותר ממה שהם מרווחים הם מפסידים, הרי מיצת הקב"ה שמשלם מידה כנגד מידה, א"כ איך נפרע מהם יותר ממה שעשו.

וביאר החת"ס שכלפי כל העבירות הקב"ה מעניש כפי שעשה החוטא מידה כנגד מידה, אולם המידה של מלווי בריבית כפי דרכם שהם לקחו יותר מיד הלווה אף מהם יפרעו יותר ממה שהרוויחו.



#### נושא היום: סאה בסאה. עבודה תמורת עבודה. איסורי ריבית

**דעת רבנן במשנה**, מותר לבעל השדה להלוות לארסים לארסים לצורך זריעת השדה ולא לצורך אכילה, והם יחזרו לו בעת הקציר, ואין בכך איסור של "סאה בסאה". **ר"ג נהג בעצמו** להחמיר, והשיבו לו תמיד כשער הזול. **ביאר רבא בגמ', שיטת רבנן** במקום שנהגו שהארס נותן את הזרעים, א"כ אין הבדל אם הארס כבר ירד לעבודת השדה או לא, **כל עוד** לא הביא הארס את הזרעים יכול בעל השדה לסלקו מארסותו, א"כ כאשר מקבל מבעל השדה זרעים אין כאן הלוואה ופרעון בזמן הקציר, אלא הארס יורד לעבודתו על סמך שיקבל פחות. **בברייתא מבואר שאם לא ירד** הארס לעבודת השדה מותר לבעל השדה לתת לו זרעים ע"מ שיפרע לו בעת הקציר, **אך אם כבר ירד** אסור מחמת סאה בסאה. **במקום התנא של הברייתא** הארס היה מביא את הזרעים, כ"ז שלא ירד לעבודת השדה ויכל לסלקו, א"כ כאשר נתן בעל השדה את הזרעים זה צורת ההתחייבות ביניהם שיקבל הארס פחות מהכמות מחמת שנתן בע"ה את הזרעים ואין כאן הלוואה ופרעון. כאשר כבר ירד לשדה ואין בעל השדה יכול לסלקו, נעשה כהלוואה ואסור.

**מותר ללוות כור חטים**, ובשעת הפרעון אם הזול נותן לו חיטה או התייקר נותן לו מעות כשעת ההלוואה, **בה"א** סברו שאפילו אם קצץ דמים יקבל חטים בזול, **ביאר רב ששת** אם קצץ יקבל דמים, אם לא קצץ יוכל לתת לו חטים בזול.

**אסור ללוות כור חטים** ע"מ לפרוע כור בזמן ביותר מאוחר, מחשש שערכם יעלה ונמצא המלווה מקבל ערך יותר גבוה, זהו איסור סאה בסאה. **אבל אם יש** ללווה אך לא יכול להגיע אל הפירות מחמת שהמפתח אינו כאן וכד', מותר. **והלא אסור**, וכך אסר הלל שאשה לא תלווה לחברתה ככר לחם בעד ככר לחם שמא יתייקר, **אלא** קובעים את מחיר הלחם ומתחייבת את ערכו כפי שהוא בשעת ההלוואה.

**לדעת ר"ה**, היתר של סאה בסאה כאשר יש לו, זה רק באופן שבאמת יש לו בביתו כשיעור ההלוואה. **דעת רבי יצחק**, אף אם יש לו מעט לווה ע"ז הרבה, **וכך מבואר בברייתא** שאפילו על טיפת שמן או יין לווה הרבה.

**הלל אסר** סאה בסאה אף שיש לו, **אמר ר"ג בשם שמואל** שהלכה כהלל, **ולא** פסקו כר. **אמר רב יהודה בשם שמואל**, חכמים חלקו על הלל והתירו ללוות ככרות לחם בסתם ולהחזיר, שלא חששו לאסור בדבר המועט. **עוד אמר רב יהודה בשם שמואל**, בני חבורה שמקפידים ואינם מוחלים על דבר מועט, ומלווים אחד לשני אוכל בשבת או ביו"ט, עוברים על מדה משקל ומנין בשבת, שהרי מקפידים לתת במדויק. **עוברים על** הלוואה בשבת וביו"ט מחשש שמא יכתוב. ולדעת הלל עוברים ע"י **עוד אמר רב יהודה בשם שמואל**, תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, כיון שיוצעים את חומר האיסור ונותנים במתנה. **אמר שמואל לאבא בר איהו**, תלווה לי מאה פלפלים ע"מ שאשיב מאה עשרים, ונתן לו במתנה. **אמר רב יהודה בשם רב**, מותר לאסור להחזיר את בניו ובנותיו באיסור ריבית ע"י, שלווה לאדם דברי מאכל בריבית, ובזה ירגישו את הצער שיש בריבית. **ואומרת הגמ'** שאין לעשות כך כדי לא להרגילם באיסור.

**בשתי עבודות תות** מותר לומר לחברו עשה עימי ועשה עמך, **אולם בעבודות שאינן תות** אסור, מחמת שבעבודה אחת קשה יותר יש בכך תוספת על העבודה שעבד עימו. **עבודות הקצץ** כולם נחשבות לסקנן אחד, **עבודות החורף** נחשבות לסקנן אחד. אבל לא יאמר לחברו תחרוש עימי בעונה אחת ואני יחרוש עמך בעונה אחרת.

**ר"ג אמר** שיש איסור מדרבנן בריבית מאוחרת ומקודמת. **מוקדמת**, נתן לו מתנה בעבור שילווה לו. **מאוחרת** נתן לו מתנה בעבור ההלוואה. לדעת רבי שמעון יש איסור ריבית דברים, אין ללווה לספק מידע למלווה שיועיל לו, מחמת איסור ריבית דברים. בברייתא בגמ' הביאו **שאמר רשב"י** שאסור להקדים שלום אם אינו רגיל בכך שנאמר "כל דבר אשר ישך", אפילו דיבור אסור משום ריבית.

**העוברים באיסורי ריבית**: המלווה, הלווה, הערב והעדים. לחכמים, אף הסופר. **האיסורים**: "לא תתן" "אל תקח מתנתו" "לא תהיה כנשה" "ולא תשימון עליו נשך" "ולפני עור לא תתן מכשול". **ביאר אבוי**, המלווה עובר בכלום. הלווה עובר "לא תשיך לאחרך" ו"לפני עור". הערב והעדים עוברים "לא תשימון".

**אמר רבי שמעון**, מלוי ריבית מפסידים יותר ממה שמרווחים, ורח"ל כופרים בתורת משה. **אסור למלווה דברים**, אין ללווה לפני הלווה אף בהלוואה המותרת, **דרש רב דימי** "לא תהיה לו כנשה". **רבי אמי ורבי אסי אמרו** שאם עבר המלווה ואין ללווה לשלם, הענישו פעמיים והרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים.

**אמר רב יהודה אמר רב**, מי שיש לו מעות ומלווה בלא עדים עובר על "לפני עור". לר"ל גורם קללה לעצמו "תאלמנה שפתי שקר הדברות על צדיק עתק".

**אמרו רבנן לרב אשי** שרבינא מקפיד על קיום כל ההלכות מדרבנן. בער"ש שלח רב אשי לרבינא בקשה ע"י שליח שמעוניין הוא בהלוואה של 10 זוזים כדי לרכוש קרקע קטנה, שלח לו רבינא וביא הרב עדים ונכתוב שטר הלוואה, תמה רב אשי, אפילו אני איני נאמן, **שלח לו רבינא**, כ"ש מר כיון שטרוד בלימודו יכול לשכות, ויש חשש שאגרום קללה לעצמי.

**שלשה גרמו רע לעצמם** ואין ב"ד נזקקים להם, המלווה שלא בעדים. ג. קונה אדון לעצמו, י"א מצהיר שנכסיו של גוי כדי שלא יאעו, השוא עשיר, לבסוף הגוי מייחס את הנכסיו לעצמו. י"א כותב נכסיו לבניו מחיים, ולבסוף אין לו ממה להתפרנס. וי"א, רע לו במקום אחד ואינו עובר למקום אחר. ג. אשתו מושלת עליו אינו יכול לגרשה מחמת רוב כתובתה (שיטמ"ק).

מדרש עלך איתו נשר